

SPIRITUS ENIM OMNIA SCRUTATUR ETIAM PROFUNDA DEI (1 Kor 2,10)

Tonči MATULIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
matulict@theo.kbf.hr

Godine Gospodnje 2012., točnije 11. listopada, navršit će se pedeset godina od svečanoga otvaranja i početka Drugoga vatikanskog koncila (1962. – 2012.). Najavio ga je *ex motu proprio* dobri papa blaženi Ivan XXIII. četiri godine ranije, točnije na blagdan Obraćanja svetoga Pavla, 25. siječnja 1959. godine u bazilici Svetoga Pavla izvan zidina pred okupljenim kardinalskim zborom. U opisima toga događaja najčešće se koriste dvije riječi: iznenađenje popraćeno nevjericom. Papa blaženi Ivan XXIII. kasnije je sam prokomentirao reakciju na taj događaj riječima: »Duhovi nazočnih učas su naglo postali ganuti, kao da je zablistala zraka nadnaravnoga svjetla koju su svi ljupko prosijavali na licu i u očima. U isto se vrijeme zapalilo silno zanimanje cijeloga svijeta i svi su ljudi započeli s nestrpljenjem očekivati slavlje Koncila« (GME). Dobrota i optimizam blaženoga Ivana XXIII. tumače jednu situaciju kojoj bi po svjedočenju mnogih bolje odgovarao opis »groma iz vedra neba« nego »blistave zrake nadnaravnoga svjetla«. Na svetkovinu Rođenja Gospodnjega 1961. godine papa blaženi Ivan XXIII. objavio je apostolsku konstituciju *Humanae salutis* – Spasitelj roda ljudskoga (HS), kojom je službeno sazvaio Koncil. »Mi rado opet stavljamo sve svoje pouzdanje u Spasitelja svijeta koji nije otišao iz ovoga svijeta što ga je otkupio. Naprotiv, koristeći preporuku da znamo razlikovati 'znakove vremena' (Mt 16,4), čini nam se da vidimo usred tolike tame mnoge znakove koji

su uzrokom da se možemo dobro nadati za budućnost Crkve i čovječanstva« (HS, 35). Na mjestu je pitanje o izvoru snage i optimizma s kojima je blaženik mogao, a valja to reći, često osamljen i neshvaćen, pokrenuti cijelu Crkvu, koja se tada činila tako nepokretnom i zatvorenom, ususret novom duhovskom događaju? Na blagdan Očišćenja Blažene Djevice Marije 2. veljače 1962. godine u apostolskom pismu u obliku motu proprija *Consilium* blaženik je odredio 11. listopada 1962. godine za dan svečanoga otvaranja i početka rada Koncila. Prigodom svečanoga otvaranja Koncila u govoru *Gaudet Mater Ecclesia* – Raduje se Majka Crkva (GME), izjavio je da postoje oni koji »iako raspaljeni vjerskim žarom, ipak ne važu stvari pravilno i razborito. Takvi bi naime u sadašnjim prilikama ljudske zajednice htjeli vidjeti samo ruševine i nevolje ..., kao da iz povijesti koja je učiteljica života nemaju što naučiti ... A nama se čini da se ne smijemo složiti s tim zlokobnim prorocima koji uvijek navješćuju gore, kao da je pred vratima smak svijeta. U sadašnjem tijeku ljudskih zbivanja ... radije treba gledati tajne nakane Božje Providnosti koje će tijekom budućih vremena, ljudskom suradnjom, a ponajviše mimo njihova očekivanja, doći do svoga ostvarenja, jer Providnost sve, pa i nemila ljudska zbivanja, mudro upravlja na dobro Crkve« (GME, 4.4). Riječi svjedoče o papinom neizlječivom optimizmu, čiji izvor i uporište nije u naučenim riječima ljudske mudrosti, nego u pokazivanju Duha i sile da se vjera Crkve ne temelji na mudrosti ljudskoj, nego na sili Božjoj (usp. 1 Kor 2,4-5), tj. na Kristu, Božjoj sili u Božjoj mudrosti (usp. 1 Kor 1,24). Blaženikovu odvažnost i optimizam možemo shvatiti jedino polazeći od njegove skromnosti, dobrote i jednostavnosti koje su odgojene u školi totalnoga predanja i pouzdanja u Božju providnost koja mudro ravna svijetom i tijekovima povijesti. Zbog toga blaženikov optimizam nije plod naivnoga oduševljenja društvenim napretkom, nego je plod Duha. »Ali ako vas Duh vodi, niste pod Zakonom. (...) Plod je pak Duha: ljubav, radost, mir, velikodušnost, uslužnost, dobrota, vjernost, blagost, uzdržljivost. Protiv ovih nema zakona« (Gal 5,18.22-23). Kada bismo bilo kome zadali zadaću opisati značenje riječi optimizam, zasigurno bi ponovio riječi kojima je apostol narodâ Pavao opisao plodove Duha. Blaženikov je optimizam svjedočanstvo da kršćani nisu primili duha ovoga svijeta, »nego Duha koji je od Boga, da znamo čime nas je obdario Bog« (1 Kor 2,12). Duhom Božjim je odsijavao blaženik. Duhom Božjim je odsijavala Crkva na Koncilu, i to je jedini razlog zašto Koncil mnogi s punim pravom smatraju duhovskim događajem. Samo nas Duh osposobljava za pronicanje otajstava vjere, jer samo Duh Sveti sve proniče, dakle *sve* pa i same dubine Božje. Bez Duha Božjega nema optimizma. Smrknutost, zabrinutost, tjeskoba, strah, podvojenost, nepovjerenje, nemir, pretjerana obazrivost, sumnjičavost,

drskost, otresitost i slična duševna stanja i ponašanja među kršćanima simptomi su duhovne bolesti zvane pesimizam. A pesimizam nije samo suprotnost optimizmu, nego je on u kršćanima sublimni pokazatelj odsutnosti Duha Božjega. Stoga spoznaja važnosti zadnjega Koncila u Crkvi i shvaćanje nužnosti koncilске obnove Crkve ne spadaju u domenu svakodnevne crkvene politike i upravljanja crkvenim strukturama, nego spadaju u samu bît vjere Crkve koja je »u Kristu na neki način sakrament odnosno znak i sredstvo najprisnijega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda« pa stoga Koncil, »sabran u Duhu Svetom žarko želi svjetlošću Isusa Krista, svjetla narodâ, koje odsijava na licu Crkve, prosvjetliti sve ljude navješćujući evanđelje svemu stvaranju (usp. Mk 16,15)« (LG, 1). Ako svjetlo istinsko koje prosvjetljuje svakoga čovjeka, Isus Krist, nije dovoljan razlog za optimizam, onda apsolutno ništa drugo neće niti može uliti optimizam u nositelje Kristova svjetla na vlastitom licu. Pesimizam je »jalovo djelo tame« koje kršćansku dušu osljepljuje za zrake nadnaravnoga svjetla.

Kršćanska sadašnjost nam je 2008. godine pružila pravi teološki užitak, objavivši hrvatske prijevode četiriju svećića s teološkim osvrtima na isto toliko općih koncilskih zasjedanja tada mladoga teologa Josepha Ratzingera, današnjega pape Benedikta XVI. Letimičan pogled na sadržaje Ratzingerovih teoloških osvrtâ daje naslutiti da Koncil nije bio puki formalni događaj koji je samo potvrdio unaprijed definirane zabrane, zablude i njihove osude, nego je bio istinski događaj obnove vjere Crkve. »Ako, obazirući se unatrag, pokušamo predočiti si redom te događaje, moramo kazati: na početku Koncila nalazila se stanovita nelagoda i zabrinutost da bi se sve skupa moglo svesti na potvrđivanje unaprijed uobličjenih zaključaka što bi nužnoj obnovi Crkve više škodilo nego koristilo; ujedno mnogi bi se razočarali u svojim nadama i postali obeshrabreni, oslabila bi dinamika dobra, a sva ona nova pitanja koja vrijeme postavlja Crkvi opet bi više ili manje bila gurnuta u stranu« (I, 7). Drugim riječima, pravo se pitanje sastojalo u tome »treba li nastaviti s antimodernističkim stavom, pa sve do gotovo bojažljivog odbijanja ili će Crkva, nakon što se pobrine za nužno ograničenje, okrenuti novu stranicu i krenuti prema novom, pozitivnom susretu sa svojim izazovima, sa svojom braćom, s današnjim svijetom? Time što se tako uvjerljiva većina otaca odlučila za drugu alternativu, Koncil je postao novi početak« (I, 30). Na pozitivno ozračje Koncila presudno su utjecali optimizam i jednostavnost dobrog pape blaženoga Ivana XXIII. »koji se po tome vidno razlikovao od pape koji je sazvao Prvi vatikanski koncil« (I, 15). Pravu i cjelovitu objektivnu procjenu događaja Koncila moći će se dati s dužne povijesne distance, oko čega su već prisutni sporovi u Crkvi, no

na samom je Koncilu bilo neupitno da se »zbivaju duhovni događaji koji žele sazrijevati. (...). Tu je istinski bujalo duhovno susretanje, tu se sazrijevalo uz drugoga i s drugim, tu se gledao dio duhovnog kretanja Crkve« (II, 16). Pastoralno usmjerenje Koncila ne znači nebitnost, maglovitost, nepreciznost i puku blagotvornost, kako su to mnogi krivo shvaćali, nego to da je »formuliran u pozitivnoj brizi za današnjega čovjeka kojemu se ne pomaže osudama, koji je dovoljno dugo slušao što je sve pogrešno i što sve ne smije, a koji je premalo slušao i konačno želi čuti ono što je istinito, s kakvom pozitivnom porukom vjera može nastupiti prema našem vremenu te čemu ga može pozitivno poučavati i što mu pozitivno reći« (I, 31). Tijek i sadržaje rasprava o Crkvi Ratzinger komentira ovako: »Kristocentrično određena Crkva nije okrenuta samo prošlom događaju spasenja, već je uvijek i Crkva obilježena nadom. Pred njom je još njezina presudna budućnost i preobrazba; zato mora biti otvorena onom nadolazećem te uvijek iznova postajati spremna odreći se povijesnih oblika i sigurnosti kako bi, oslobodivši se svojih utočišta, pošla ususret Gospodinu koji je zove i čeka« (II, 29).

Nema nikakve sumnje da je događaj Koncila usporediv s događajem prvih Duhova, a što je uostalom uključeno u formulu *Ecclesia semper reformanda*. U četvrtom broju prošlogodišnje *Crkve u svijetu* glavni i odgovorni urednik Nediljko Ante Ančić napisao je uvodnik s pitanjem u naslovu: »Obnova Crkve – ali kako?« Problem obnove Crkve sažeto je izrečen u pitanju: »Zašto u naše vrijeme dragocjeno blago Kristove poruke na licu Crkve ne odsijava većim sjajem i snažnije ne privlači ljude?« Zašto? Ančić, za razliku od mnogih drugih, odgovor na to pitanje ne traži izvan Crkve, nego najprije u samoj Crkvi, a onda u povezanosti s krizom i ubrzanim procesima preobrazbe današnjega svijeta. Za niže crkvene razine, obnova treba krenuti od crkvenih struktura, za više crkvene razine, dotično za crkveno vodstvo, obnova je prije stvar jačanja duhovne dimenzije, učvršćivanja vjere i dosljednoga života. Pogubno je ta dva različita gledanja na nužnost obnove Crkve suprotstavljati jedan drugome. Iluzorno je očekivati obnovu crkvenih struktura bez obnove eklezijalne vjere, kao što je iluzorno očekivati obnovu eklezijalne vjere bez obnove crkvenih struktura. »Društvo, pak, opskrbljeno hijerarhijskim organima, i otajstveno Kristovo tijelo, vidljivi zbor i duhovna zajednica, zemaljska Crkva i Crkva obdarena nebeskim dobrima, ne smiju se smatrati kao dvije stvari, nego one tvore jednu složenu stvarnost koja nastaje srašćivanjem ljudskog i božanskog elementa« (LG, 7). Problem se obnove Crkve, stoga, ne krije odmah u čisto ljudskom niti u čisto božanskom elementu, nego se po nama krije u onom »srašćivanju« u jednu složenu stvarnost. Jesu li ljudski element i božanski

element dobro srasli u jednu složenu stvarnost na svim razinama crkvenoga života? Držimo da nikad nisu dovoljno dobro srasli, a da ne bi mogli još bolje. O snazi i kvaliteti toga srašćivanja ovise snaga odsijavanja i kvaliteta sjaja dragocjenoga blaga Kristova na licu Crkve. Pitanje o obnovi Crkve koje se postavlja na isključiv način tipa »ljudski, odviše ljudski«, s jedne, i »božanski, odviše božanski«, s druge strane, krivo je postavljeno pitanje. Ispravno postavljeno pitanje o obnovi Crkve treba se postaviti na uključiv način tipa: Kako je sraslo ljudsko i božansko? Koliko je uopće sraslo ljudsko i božansko? Treba li neki zahvat da bi se popravili ožiljci srašćivanja? Je li ono u što se vjeruje da je sraslo još uvijek vitalno i osjetljivo ili je već zamrlo i polako odumire? Pritom je svetogrdno misliti da božanski element može odumrijeti. Stoga je jasno kao dan da se obnova Crkve tiče obnove eklezijalne i osobne dimenzije vjere, nade i ljubavi. Treba dopustiti Duhu da pronikne dubine ljudske.

Na datum pedesete godišnjice svečanoga otvaranja i početka Koncila, dakle 11. listopada, papa Benedikt XVI. je s motu proprijem *Porta fidei* najavio proglašenje *Godine vjere* koja će trajati do svetkovine Krista Kralja 2013. godine. Obnova vjere svih kao preduvjet obnove Crkve na svim razinama. Obnova srašćivanja! Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu podržao je, prihvatio i pokrenuo organizaciju teološkoga simpozija u mjesecu studenom povodom pedesete godišnjice otvaranja Koncila. Nadamo se plodonosnom susretu svih sudionika s duhom i slovom Koncila, ali ne odvojeno, nego u svjetlu međusobnoga srašćivanja. Odgovore na prethodna pitanja o srašćivanju tražit ćemo u zajedništvu svih crkvenih razina.

Na samom kraju, upućujemo riječ zahvale prof. dr. Željku Tanjiću, koji je zbog preuzimanja nove službe rektora Hrvatskoga katoličkog sveučilišta morao napustiti i mjesto glavnoga i odgovornoga urednika *Bogoslovske smotre*. U osobno ime i u ime cijeloga Uredništva, a uvjereni smo i čitava uvažena čitateljstva, izričemo iskrenu zahvalnost za njegov predani uređivački rad i neosporan doprinos na planu unaprjeđenja kvalitete rada Uredništva, redovitoga izlaženja časopisa, širenja međunarodne i interdisciplinarnе suradnje te još mnogo drugih dobrih poteza i inicijativa. Hvala i sretno!